

Received / Makale Geliş Tarihi 08.06.2025
Published / Yayınlanma Tarihi 31.08.2025
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 9 (57)
pp / ss 814-826

Derleme Makale
10.5281/zenodo.17014149
Mail: editor@pejoss.com

Dr. Çağlar Özer

<https://orcid.org/0000-0003-3090-4740>

İstanbul Kent Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01w9wgg77>

Türkiye-ABD Güvenlik İlişkilerinde Yapısal Dönüşüm: Savunma Politikası, Jeopolitik ve İttifak Stratejileri

Structural Transformation in Türkiye-US Security Relations: Defense Policy, Geopolitics and Alliance Strategies

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye-ABD güvenlik ilişkilerindeki yapısal dönüşümü, savunma politikaları, jeopolitik dinamikler ve ittifak stratejileri çerçevesinde incelemektedir. Soğuk Savaş'tan günümüze uzanan süreçte, iki ülke arasındaki ittifak, Sovyet tehdidinden başlayarak 1 Mart Tezkeresi, S-400 krizi, F-35 programı ve CAATSA yaptırımları gibi kırılma noktalarıyla şekillenmiştir. Türkiye'nin NATO üyeliği ve stratejik özerklik arayışı, ABD'nin küresel liderlik stratejileriyle zaman zaman çatışmış, özellikle 2010 sonrası dönemde ilişkiler daha karmaşık bir hal almıştır. Çalışma, nitel yöntemlerle, tarihsel ve tematik analizler aracılığıyla bu dönüşümün tetikleyici unsurlarını, Türkiye'nin savunma sanayisindeki millileşme çabalarını ve NATO içindeki rolünü değerlendirmektedir. Türkiye'nin çok yönlü dış politikası, Rusya ve Çin ile ilişkileri derinleştirirken, ABD ile enerji güvenliği, siber güvenlik ve savunma sanayiinde işbirliği potansiyelini korumaktadır. Ancak, stratejik özerklik eğilimi ve jeopolitik rekabet, ittifakın doğasını karmaşıklştırmaktadır. Türkiye'nin savunma sanayisindeki yükselişi ve enerji koridorlarındaki rolü, küresel güç dengelerinde stratejik bir aktör olarak konumunu güçlendirmektedir. Bu bağlamda, çalışma, Türkiye-ABD ilişkilerinin çok kutuplu dünya düzenine geçiş sürecindeki etkilerini ve ittifakın sürdürülebilirliğini analiz ederek, jeopolitik ve savunma politikalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Türkiye ve ABD'nin güvenlik ilişkilerindeki yapısal dönüşüm, iki ülkenin bölgesel krizlere ortak yaklaşımını da yeniden şekillendirmiştir. Özellikle Karadeniz, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgelerinde ortaya çıkan yeni güç dengeleri, tarafların stratejik iş birliği potansiyelini hem sınamakta hem de yeni fırsatlar sunmaktadır. İlişkilerin geleceği, karşılıklı çıkarların dengelenmesine ve özellikle kriz yönetimi alanında esnek diplomasi mekanizmalarının etkin kullanımına bağlı görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-ABD İlişkileri, Güvenlik Politikası, Stratejik Özerklik, NATO

ABSTRACT

In light of alliance tactics, military policies, and geopolitical dynamics, this paper investigates the structural shift in Türkiye-US security ties. The Soviet menace was the first significant turning point in the Cold War, and subsequent events like the March 1 Memorandum, the S-400 problem, the F-35 program, and CAATSA penalties have all influenced the bilateral alliance. The relationship has become increasingly complicated as a result of Türkiye's NATO membership and desire for strategic autonomy occasionally colliding with US global leadership aspirations, especially after 2010. This research assesses the factors that led to this change, Türkiye's attempts to indigenize its military sector, and its place in NATO using qualitative methodologies as well as historical and thematic analysis. Although Türkiye's multifaceted foreign policy has strengthened its relations with China and Russia, it still has room to work with the United States in sectors including cybersecurity, energy security, and the defense sector. However, the alliance's character has become more complex due to the tendency toward strategic autonomy and geopolitical rivalry. Türkiye's position as a strategic player in the global balance of power is further supported by its growth in the defense sector and its involvement in energy corridors. By examining the ramifications of Türkiye-U.S. ties amid the shift to a multipolar world order and the alliance's durability, the paper seeks to contribute to geopolitical and military policy discussions. The structural transformation in Türkiye-US security relations has also reshaped the two countries' shared approach to regional crises. The emerging new balance of power, particularly in the Black Sea, Eastern Mediterranean, and Middle East regions, is both testing the potential for strategic cooperation between the parties and presenting new opportunities. The future of relations appears to hinge on the ability to balance mutual interests and the effective use of flexible diplomatic mechanisms, particularly in crisis management.

Keywords: Türkiye-U.S. Relations, Security Policy, Strategic Autonomy, NATO.

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Türkiye ve ABD arasındaki güvenlik ilişkilerinde yaşanan yapısal dönüşümü, savunma politikaları, jeopolitik konumlar ve ittifak stratejileri bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Soğuk Savaş’tan başlayarak güncel çerçeveye uzanan değişim süreçleri değerlendirilecektir. Türkiye’nin NATO üyeliği ve ABD ile olan ittifakı, başlangıçta Sovyet tehdidine karşı bir savunma eksenini oluşturmuş; ancak zaman içinde farklı stratejik değişimlere uğramıştır. Bu değişim, ittifakın doğası, Türkiye’nin “stratejik özerklik” arayışı, ABD’nin küresel strateji öncelikleri ve bağlayıcı kurumlar (NATO, ABD Ulusal Güvenlik Stratejileri vs.) ekseninde yeniden şekillenmektedir.

Bu kapsamda, çalışmanın amacı şunlardır:

- Türkiye–ABD güvenlik ilişkilerindeki tarihî gelişimleri sistematik biçimde analiz etmek;
- Savunma işbirliğinde yaşanan kırılma noktalarını (örneğin, S-400 krizi, F-35 programı, ABD’nin YPG’ye desteği, 1 Mart Tezkeresi) ele almak;
- Türkiye’nin stratejik özerklik anlayışı ile ABD’nin ittifak stratejisinin karşılıklı etkileşimini açıklığa kavuşturmak;
- Bu evrimin güvenlik politikasına, jeopolitik konuma ve ittifak stratejilerine etkilerini değerlendirmek.

Bu çalışma, sınır ötesi güvenlik iş birliğinin çok katmanlı doğasını anlamaya çalışan stratejik ilişkilere ilişkin literatüre, hem tarihsel hem de güncel bir analiz perspektifi sunmayı hedeflemektedir.

Türkiye–ABD ilişkileri, özellikle 2000’li yıllardan itibaren birçok kırılma yaşamıştır: 1 Mart 2003 Tezkeresi, Suriye’deki YPG–ABD iş birliği, Türkiye’nin Rusya’dan S-400 hava savunma sistemi satın alması, ABD’nin Türkiye’yi F-35 programından çıkarması, CAATSA yaptırımları, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve sonrası süreçte artan jeopolitik rekabet. Bu dönemde iki ülke arasındaki güvenlik algıları, güvenlik stratejileri ve ittifakın doğası derinden değişime uğramıştır.

Çalışmada yanıtlanmaya çalışılacak temel araştırma soruları şunlardır:

- i. Türkiye–ABD güvenlik ilişkilerinde yapısal dönüşümün temel tetikleyicileri nelerdir?
- ii. Türkiye’nin stratejik özerklik stratejisi ABD’nin ittifak stratejisi ile nasıl etkileşim içindedir?
- iii. Bu dönüşümler, Türkiye’nin savunma politikaları ve NATO içindeki rolü üzerinde ne gibi sonuçlar doğurmaktadır?
- iv. İttifak ilişkilerindeki gerilim dönemlerinde iki ülkenin politika yaklaşımları nasıl şekillenmiştir?

Bu araştırma, nitel yöntemler temelinde yürütülmüştür. Birincil olarak ikincil akademik kaynaklar, doktora tezleri, TBMM siyaset metinleri (1 Mart Tezkeresi vb.), stratejik dokümanlar (ABD Ulusal Güvenlik Strateji belgeleri), NATO stratejileri ve resmi savunma satın alma verileri analiz edilmiştir.

Analizler tematik-tarihsel yaklaşımı esas almakta; dönemeç noktaları üzerinden ilişkiler kronolojik biçimde çözümlenmektedir. Ayrıca, iki ülkenin resmi söylemleri ve jeopolitik veri/olaylara dayalı karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmaktadır. Örnek olay yaklaşımı özellikle aşağıdaki konulara odaklanmaktadır:

- Soğuk Savaş: Türkiye’nin NATO’ya giriş süreci (1952) ve ABD askeri yardımları/fırsatların analizi
- 2001 sonrası “Teröre Karşı Savaş” dönemine entegrasyon ve 1 Mart Tezkeresi
- 2010 sonrası kırılmalar: S-400, YPG, F-35, CAATSA, ABD ile Türkiye arasında artan stratejik özerklik eğilimleri
- Güncel görünüm: Türkiye’nin çok yönlü savunma sanayi gelişimi ve jeopolitik stratejik manevra seçenekleri

2. LİTERATÜR TARAMASI: TÜRKİYE–ABD GÜVENLİK İLİŞKİLERİ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Bu bölümde, güvenlik bağlamında Türkiye–ABD ilişkileri konusunda akademik literatürde yer alan çalışmalar ele alınmıştır.

Lesser (2006) çalışması, Türkiye–ABD ilişkilerinin uzun süre dar anlamda jeopolitik kavramlarla tanımlandığını, ancak son yıllarda belirleyici unsurun iki ülkenin politikalarının örtüşüp örtüşmediği olduğunu vurgulamaktadır. Artık “stratejik ortaklık” nitelemesi kendiliğinden geçerli sayılmamakta;

ilişkilerin yeniden stratejik bir çerçeveye oturması mümkün olsa da bu, daha gerçekçi beklentiler ve yeni etkileşim biçimlerini gerektirmektedir.

Güney (2007) çalışması, Türkiye-ABD ittifakının, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği tehdidine karşı “temel savunma eksenini” rolü üstlendiğini; Soğuk Savaş sonrası süreçte ise “stratejik ortaklık” paradigmasına dönüştüğünü belirtmektedir.

Sayarı (2013) çalışması, 21. yüzyılın ilk on yılında Türkiye-ABD ilişkilerinde yaşanan dalgalanma ve belirsizlikleri incelemektedir. Irak Savaşı, İran’ın nükleer programı, AKP hükümetinin radikal Orta Doğu aktörleriyle yakınlaşması ve İsrail ile bozulan ilişkiler ikili ilişkileri gererken; 2011’de Türkiye’nin NATO füze kalkını sistemine ev sahipliği yapma kararı ilişkilerde iyileşme sağlamıştır. Çalışmanın temel iddiası, bölgesel güvenlik sorunları, ABD gücündeki gerileme, çok kutuplu dünya eğilimi ve Türk iç siyasetindeki dönüşümün ikili ilişkilerin yönünü belirlediğidir.

İlhan (2015), Türkiye’nin NATO üyeliği süreci ve ABD’nin askeri yardımına dayanan savunma politikasının ülkenin demokrasi ve ordu yapılanmasını nasıl etkilediğini ortaya koymuştur.

Gök (2016) çalışmasına göre, özellikle Türkiye’nin BM Güvenlik Konseyi üyeliği (2009–2010) sırasında İran nükleer dosyası gibi konularda ABD ile görülen farklılıklar, Ankara’nın daha bağımsız bir pozisyon alma iradesini göstermiştir. Ayrıca, ABD kamu diplomasisi ve kamuoyunda Türkiye algısı da 2010 sonrası dönemde yeniden şekillenmiştir.

Soyaltın & Gülmez (2017) çalışması, 20. yüzyıldan itibaren Türkiye-ABD ilişkilerini uluslararası sistemdeki değişen güç yapılarıyla birlikte ele alarak, Türkiye’nin artan bölgesel etkisinin hem Washington için değerli bir müttefik hem de potansiyel bir meydan okuma yarattığını ortaya koymaktadır. Çalışma, Türkiye’nin pasif bir aktör olarak görülmesi, ilişkilerin yalnızca hükümetlere indirgenmesi ve yükselen Türk gücünün ABD ile sıfır toplamı bir rekabet içinde değerlendirilmeye çalışılması gibi üç temel analitik yanlışla dikkat çekerek, ilişkilerin çok boyutlu ve dinamik doğasını vurgulamaktadır.

Özdemir (2020) çalışmasında, 1 Mart Tezkeresi, Suriye krizi, Mavi Marmara olayı gibi kırılmalar üzerinden ABD’nin ulusal güvenlik stratejisinin Türkiye’ye etkilerini analiz etmektedir. Buna göre bu süreç, güvenlik odaklı ittifak anlayışından “stratejik ittifak” düzeyine geçilememiş bir evrim sürecidir.

Erşen & Köstem (2020) çalışması, engeller ve çok kutuplu dünya bağlamında “stratejik özerklik” kavramının Erdoğan sonrası politik tercihlere nasıl yön verdiğini irdelemektedir. Türkiye’nin S-400 alımı ve AB-ABD yaptırımlarına rağmen Rusya ile yakınlaşması, Türkiye’nin geleneksel ittifak görüşünden ayrıldığına işaret etmektedir.

Kardaş & Ünlühisarcıklı (2021) çalışması, Türkiye ile ABD arasındaki güvenlik ilişkisi için yeni bir stratejik çerçevenin temel unsurlarını tanımlamaktadır. NATO üyeliğine rağmen ilişkiler giderek işlem temelli hale gelmiş; çerçevenin eskimesi, güven eksikliği, kurumsal sahiplenmenin ve halk desteğinin zayıflaması stratejik ayrışmayı derinleştirmiştir. Çalışma, tam kopuş veya saf işlemcilik yerine, NATO merkezli stratejik ortaklığı koruyarak “yapılandırılmış işlemcilik” adıyla esnek ama kurumsallaşmış ikili bir model önermekte; bu modelin, Türkiye’nin stratejik özerklik arayışı ile ABD’nin iş birliği beklentilerini dengelemede daha sürdürülebilir bir yol sunabileceğini savunmaktadır.

2011-2020 dönemi içerisinde Türkiye-ABD ilişkileri üzerinde Suriye krizinin yarattığı etkileri inceleyen Şenyurt (2024) çalışması, 2011-2015 yılları arasında Türkiye’nin Suriye dış politikasının dönüşümünü mercek altına almıştır. Özü itibarıyla bu çalışma, Suriye iç savaşı özelinde ABD-Türkiye ikili ilişkisine yoğunlaşarak, Obama ve Trump yönetimlerinde beliren zorluklara dikkat çekmiştir. Bilhassa Türkiye’nin tehdit gördüğü YPG’ye ABD’ desteği nedeniyle gerginleşen iki ülke ilişkilerinin geleceği, iki ülke arasındaki güven sorunlarının çözülmesine ve çıkarların uyumlu hale getirilmesine bağlı olduğunu vurgulayan çalışma, ABD’nin Suriye’deki varlığını, stratejik çıkarlarını dengeleyerek ve Rusya ile İran’ın etkisini dengeleyerek sürdürmesini tahmin etmektedir. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre, Suriye’deki çatışmanın geniş kapsamlı etkileri olmuş, yalnızca Suriye halkını ve altyapısını etkilemekle kalmamış, aynı zamanda bölgedeki jeopolitik dinamikleri ve kilit küresel güçler arasındaki ilişkileri de değiştirmiştir.

Martin (2025) çalışması, Türkiye-ABD ilişkilerinde ciddi gerilimlere yol açan temel nedenleri incelemektedir. PYD/YPG’ye ABD desteği, Türkiye’nin S-400 alımı, Rusya ve İran’dan enerji ithalatı, terör örgütü lideri Fethullah Gülen’in iade edilmemesi ve AK Parti hükümetine yönelik demokratikleşme eleştirileri bu gerilimlerin başlıca kaynaklarıdır. Çalışma, bu sorunların taraflar arasında neden farklı düzeylerde tepki ve güvensizlik yarattığını; askeri ve ekonomik kapasite, enerji kaynaklarına erişim, AK

Parti yönetiminin meşruiyeti ve toplumsal uyum gibi beş değişkene dayalı bütünleşik bir paradigma çerçevesinde analiz etmekte ve daha sağlam bir ortaklık inşası için öneriler sunmaktadır.

3. TÜRKİYE–ABD GÜVENLİK İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ

3.1. Soğuk Savaş Döneminde Türkiye–ABD İttifakı

Soğuk Savaş'ın başlangıcında Sovyetler Birliği tehdidine karşı stratejik konumu nedeniyle Türkiye, Batı ittifakının önemli bir unsuru haline gelmiştir. Truman Doktrini (1947) ve Marshall Planı ile ABD'den ekonomik ve askeri destek alan Türkiye, 1950'de Kore Savaşı'na katılarak Batı ile entegrasyonunu güçlendirmiştir. 1952'de NATO üyeliği, bu ilişkilerin zirvesini oluştururken, Türkiye NATO'nun güney kanadında önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle İncirlik Üssü gibi tesislerle Türkiye, Sovyetler Birliği karşısında kilit bir savunma noktası haline gelmiştir (İnal, 2010; Efe, 2019, ss. 601-604).

NATO içindeki rolü, Türkiye'yi “güney kanat” stratejisinin hâkim aktörlerinden biri yapmıştır. Gerek stratejik konumu gerekse İncirlik üssü gibi ABD askerî tesisleri, Türkiye'yi Sovyet karşısında ileri savunma noktası haline getirmekteydi (Armutlu, 2023, ss. 2-5).

Ancak bu dönemde ilişkilerde bazı gerilimler de ortaya çıkmıştır. 1964'te ABD Başkanı Johnson'ın Türkiye'ye gönderdiği mektup, Türkiye'nin NATO tarafından korunmasına dair endişeleri artırmıştır ve “terk edilme korkusu” kavramını gündeme getirmiştir (Çelik & Özgöker, 2020, ss. 60-81).

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası ABD'nin uyguladığı silah ambargosu, Türkiye'nin NATO üsleri üzerindeki denetimini artırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kriz kısa süre sonra hafifletilmiş ve Soğuk Savaş'ın son döneminde Türkiye–ABD ilişkileri yeniden güçlendirilmiştir (Atmaca, 2014, ss. 19-24; Derman & Kurban, 2016, ss. 455-459).

3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İlişkilerin Evrimi

Sovyetler Birliği'nin dağılması (1991) ile Türkiye-ABD ilişkisi yapısal bir değişimi yaşadı. ABD, Türkiye'deki bazı üsleri geri çekerken, Türkiye de daha bağımsız siyasi tercihler geliştirmeye başlamıştır. Fakat 1991 Körfez Savaşı'nda Türkiye, müttefik koalisyona hava sahasını açarak bu iş birliğini sürdürmüştür (Duman, 2023, ss. 400-404).

1990'lar PKK terör örgütü ile mücadele ve insan hakları tartışmaları ile karakterize edilmiştir. 1999'da teröristbaşı Öcalan'ın yakalanması, ABD-Türkiye ortak çalışmasının sembolü olmuştur. Bu dönemde, Türkiye NATO'ya operasyonel katkılarda bulunarak yeni kimlikler geliştirmiştir; örneğin Bosna, Kosova ve Afganistan'da aktif rol almıştır (Topçu, 2023, ss. 83-85).

AKP döneminin başlaması (2002–2003) ile birlikte Türkiye, ABD ile ilişkide daha aktif ve sorunlu bir role geçmiştir. 2003'te Türkiye, Irak savaşına 1 Mart Tezkeresi reddine kadar uzanan süre boyunca destek vermemiştir ve NATO'nun Display Deterrence (Caydırıcılık Gösterimi) operasyonuna katılmıştır (Erol & Oğuz, 2021, ss. 130-135).

3.3. 21. Yüzyıl'da Güvenlik İlişkilerindeki Dönüşüm ve Krizler

21. Yüzyılda güvenlik ilişkileri, jeopolitik kırılma noktalarıyla tanımlanmıştır. ABD'nin Suriye'de YPG'ye verdiği destek, Türkiye açısından ciddi bir güvenlik tehdidi olarak algılanmış ve ilişkilerde büyük gerilimlere yol açmıştır (Korgun, 2021, ss. 1-2). Türkiye'nin Rusya'dan aldığı S-400 Hava Savunma sistemleri nedeniyle ABD, Türkiye'yi F-35 muharip uçak satışı programından çıkarmış ve CAATSA yaptırımlarını uygulamıştır. Bu durum NATO ittifakında derin bir çatlak yaratmıştır (Gabrielyan, 2022, ss. 49-52).

Bu krizlerin ardından Türkiye, savunma alanında stratejik özerklik arayışına yönelmiştir. Yerli savunma sanayii projeleri kapsamında geliştirilen beşinci nesil savaş uçağı KAAN'ın 2024'teki ilk uçuşu, bu stratejinin somut bir örneği olarak kabul edilmiştir (Ulusoy & Şahin, 2024, ss. 33-35). 2024 yılı başında ABD'nin Türkiye'ye F-16 modernizasyonu ve yeni Block 70 jetleri satma kararı, ilişkilerde yeni bir yakınlaşmanın işareti olarak yorumlanmıştır (Bilgiç, 2017; Özgen vd., 2022, ss. 85-88).

3.4. İttifak Dinamiklerinde Değişen Öncelikler ve Çatışma Alanları

Son dönemde Türkiye–ABD ittifakındaki öncelikler ve çıkarlar yeniden şekillenmiştir. Bu değişim, her iki ülke açısından önemli güvenlik ve stratejik sorunları beraberinde getirmiştir.

3.4.1. Güvenlik Algıları ve Stratejik Özerklik Arayışı

Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve ABD arasındaki ittifak, “terk edilme” kaygısı üzerinden şekillenirken, günümüzde bu ilişki “tuzağa düşme” korkusuyla karakterize olmaktadır. Özellikle Türkiye’nin S-400 füze sistemlerini Rusya’dan satın alması ve YPG ile ilgili tutumu, iki ülke arasındaki derin güvensizliklerin başlıca kaynaklarıdır (Güvenç & Özel, 2017, ss. 77-80; Özertan, 2024, ss. 169-174). Türkiye’nin yerli savunma sanayisini geliştirme hamleleri ve dış politikadaki bağımsız hareketleri ise stratejik özerklik arayışının açık bir göstergesidir. ABD açısından bu durum, ittifakın geleceği ve Türkiye’nin sadakati konusunda önemli soru işaretlerini artırmıştır (Yiğittepe, 2018, ss. 276-278).

3.4.2. NATO’nun Dönüşen Rolü ve Bölgesel Gerilimler

NATO’nun misyonundaki dönüşüm, Türkiye–ABD ilişkilerini etkileyen önemli bir faktördür. Türkiye, NATO’nun Afganistan, Bosna ve Kosova gibi operasyonlarında aktif rol oynamış ancak son yıllarda ittifak içindeki güvenlik öncelikleri konusunda ayrışmalar yaşamaya başlamıştır (Tokatlı, 2022, ss. 61-63). Özellikle Doğu Akdeniz enerji krizinde, Kıbrıs ve Yunanistan ile yaşanan gerilimlerde ve Rusya-Ukrayna savaşı sürecinde Türkiye’nin izlemiş olduğu bağımsız politika, iki ülke arasındaki stratejik dengeleri daha karmaşık hale getirmiştir. Türkiye bazen NATO içinde ABD’nin yanında yer alırken, bazen de Rusya ile yakınlaşarak ittifak çizgisinin dışına çıkma riski taşımıştır.

3.4.3. Kamuoyu Algıları ve Siyasal Gerginlikler

2010 sonrası dönemde Türkiye kamuoyundaki ABD karşıtı algı güçlenmiştir. Bu durumun temelinde, ABD’nin Türkiye için dış tehdit olarak algılanmaya başlaması yatmaktadır. Özellikle 2016 darbe girişimi, 2018’deki Brunson krizi ve insan hakları alanındaki ihtilaflar, ABD’ye yönelik olumsuz algının pekişmesine neden olmuştur (Yılmaz, 2016, ss. 53-55). Bu süreçte kamuoyundaki olumsuz algılar, siyasi reformların ve ittifak ilişkilerinin yürütülmesini daha zorlu hale getirmiştir.

4. SAVUNMA POLİTİKASI VE İŞ BİRLİĞİ

4.1. Türkiye’nin Savunma Politikası: Millileşme ve Stratejik Özerklik

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası ABD ve NATO tarafından uygulanan silah ambargoları, Türkiye’yi savunma sanayisinde dışa bağımlılığı azaltmak ve özerklik sağlamak amacıyla millileşme yönünde güçlü bir girişime sevk etmiştir. Bu süreçte, Aselsan ve Roketsan gibi kritik kurumların 1975 yılında kurulmasıyla Türkiye’nin millî savunma sanayisi temellerini atmıştır. Aynı dönemde kurulan Türk Havacılık ve Uzay Sanayii (TAI) ise özellikle hava savunma sistemlerinin gelişiminde öncü rol oynamıştır.

1985 yılında Savunma Sanayi Başkanlığı’nın (SSB) kurulmasıyla birlikte Türkiye, yerli üretim kapasitesini artırarak teknoloji transferi odaklı bir stratejiye yönelmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle 2000’li yıllardan itibaren savunma sanayisindeki strateji “yerli çözümler” ilkesi doğrultusunda dönüşüme uğramıştır. Bu doğrultuda savaş uçakları, insansız hava araçları (İHA) ve ileri teknoloji savunma sistemlerinin geliştirilmesi temel hedefler haline gelmiştir (Egeli vd., 2024).

Türkiye’nin benimsemiş olduğu savunma modeli, teknoloji odaklı millileşme anlayışıyla “*techno-nationalism*” olarak ifade edilmektedir. TB2 İHA’ları, ATAK helikopterleri ve KAAN Milli Muharip Uçağı gibi ileri teknolojili projeler, Türkiye’nin küresel arenada ihracatçı konuma gelmesini sağlamıştır. Bu başarı, kritik silah sistemlerinde ABD ve Avrupa ülkelerine olan bağımlılığı önemli ölçüde azaltmıştır (Üngör, 2025).

Aynı zamanda Türkiye, savunma sanayisini diplomatik ve stratejik bir araç olarak kullanarak etki alanını genişletmiştir. Karabağ ve Libya gibi bölgesel çatışmalarda İHA teknolojilerinin etkin kullanımıyla uluslararası alanda stratejik gücünü artırmıştır. Türkiye’nin savunma kapasitesini, diplomasi ve dış politika hedefleri doğrultusunda etkin bir araç olarak kullanması, ülkenin stratejik özerklik ve diplomatik etkinlik kazanma hedeflerinin açık bir göstergesidir (Bilgin, 2025, ss. 12-17).

4.2. ABD’nin Küresel Savunma Stratejisi Bağlamında Türkiye’nin Rolü

4.2.1. NATO ve Kolektif Savunmada Türkiye’nin Önemi

ABD’nin 1949’dan itibaren NATO çatısı altında Türkiye’nin güney kanadını koruma önceliği, Türkiye’nin stratejik önemini artırmıştır. Bu bağlamda İncirlik Üssü’nün stratejik hava üssü olarak kullanılması, ABD için Türkiye’yi kritik bir ortak haline getirmiştir (Yeşiltaş, 2020, ss. 89-92). Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bu stratejik ortaklık, Türkiye’nin Irak operasyonlarında ABD için lojistik destek sağlaması ve Bosna,

Kosova, Afganistan gibi NATO misyonlarında aktif rol almasıyla daha da pekişmiştir (Bingöl, 2024, ss. 29-33).

4.2.2. Terörle Mücadele, Güvenlik Algısında Değişim ve Stratejik Ayrışmalar

2000’li yıllarda ABD’nin Orta Doğu politikasında YPG gibi gruplara desteği, Türkiye’nin güvenlik algısında önemli kırılmalara yol açmış, ittifak içinde güvensizlik ortamı yaratmıştır. Türkiye açısından bu durum, ABD’nin küresel terörle mücadele politikalarının sorgulanmasına ve ilişkilerde gerginliklere neden olmuştur (Korgun, 2021, ss. 1-4). Ayrıca Türkiye’nin S-400 alımı gibi hamleleri ve savunma politikalarında bağımsızlaşma çabaları, iki ülke arasındaki stratejik ortaklık kavramını ciddi şekilde etkilemiştir.

4.2.3. Küresel Güç Dengesi ve Türkiye’nin Jeo-stratejik Konumu

ABD, küresel güç mücadelesinde Çin ve Rusya’ya karşı Türkiye’nin jeo-stratejik konumunu kritik bir avantaj olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda ABD’nin Türkiye’ye yönelik uyguladığı yaptırımlar ve sağladığı güvenceler, iki ülke arasındaki ittifakın karmaşık ve çok boyutlu yapısını göstermektedir (Şimşek, 2025, ss. 115-117). Türkiye’nin hem rakip hem ortak olarak algılanması, ABD açısından Türkiye’nin bölgesel ve küresel stratejilerde vazgeçilmez ancak yönetilmesi zor bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır.

4.3. Ortak Savunma Projeleri ve Stratejik Krizler

Türkiye’nin ortak savunma projelerine katılımı ve sonrasında yaşanan krizler, ABD ve NATO ile ilişkilerinde önemli kırılma noktaları oluşturmuştur. Özellikle 2002’den itibaren F-35 savaş uçağı programına Level 3 ortak statüsünde katılan Türkiye, Türk Havacılık ve Uzay Sanayii’nin (TAI) merkez gövde üreticisi olarak etkin bir rol üstlenmiştir. Ancak Türkiye’nin Rusya’dan S-400 hava savunma sistemi satın alması, ABD ve NATO içerisinde büyük güvenlik kaygılarına yol açmış, bu da Türkiye’nin 2019 yılında F-35 programından çıkarılması ve ABD’nin Düşmanlarına Yaptırımlarla Karşı Koyma Yasası (CAATSA) yaptırımları gibi ciddi sonuçları beraberinde getirmiştir (Ongan, 2024, ss. 448-451; Akgün, 2024).

Türkiye’nin savunma stratejisi kapsamında Rusya’dan aldığı S-400 sistemi ile ABD destekli Patriot füze savunma sistemleri arasında hassas bir denge politikası yürütmesi, NATO ittifakı içinde tartışmalara neden olmuştur (Gabrielyan, 2022, ss. 51-54). Türkiye’nin bu stratejisi, Suriye iç savaşı bağlamında 2012 yılında gerçekleştirilen ve NATO’nun Türkiye sınırlarını korumak üzere hayata geçirdiği Operation Active Fence (Aktif Çit Operasyonu) kapsamında ülkeye yerleştirilen Patriot bataryalarıyla daha karmaşık bir hâl almıştır (Mevlütöğlu & Korkmaz, 2017). Türkiye’nin bir yandan NATO desteğini sürdürmesi, diğer yandan da Rusya ile savunma alanındaki iş birliğini geliştirmesi, ittifak içindeki güveni derinden sarsmış ve Türkiye’nin ittifak içindeki pozisyonunu sorgulanır kılmıştır.

5. JEOPOLİTİK DİNAMİKLER VE TÜRKİYE’NİN STRATEJİK KONUMU

Türkiye, Asya, Avrupa ve Ortadoğu arasında köprü işlevi gören benzersiz coğrafyasıyla jeopolitiğin merkezinde konumlanmıştır. Karadeniz, Doğu Akdeniz, Kafkasya ve Orta Asya’yı birbirine bağlayan önemli transit koridorlarının kesiştiği noktada bulunan Türkiye, özellikle enerji güvenliği açısından kritik öneme sahiptir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol ve doğalgaz boru hatları gibi projeler, Türkiye’nin Avrupa’nın enerji arzındaki stratejik rolünü pekiştirmiştir.

5.1. Orta Doğu’da Türkiye-ABD İlişkileri: Bölgesel Çatışmalar ve İş Birliği Alanları

Türkiye ve ABD’nin Orta Doğu politikaları, son yıllarda bölgesel krizlerin etkisiyle karmaşık ve değişken bir nitelik kazanmıştır. Özellikle Suriye ve Irak merkezli sorunlar, iki ülke arasındaki ittifak ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiştir. Türkiye’nin PKK’nın Suriye uzantısı olarak değerlendirdiği PYD/YPG’ye yönelik yürüttüğü “Fırat Kalkanı” ve “Zeytin Dalı” operasyonları (2016-2020), ABD ile ilişkilerinde ciddi gerilimlere neden olmuştur. ABD’nin YPG’yi IŞİD’e karşı müttefik olarak kabul etmesi, sınır güvenliği ve bölgesel istikrar konusunda derin bir görüş ayrılığı oluşturmuştur. Bu operasyonlar, Türkiye’nin güvenlik kaygılarını gidermenin yanı sıra, Suriye’de nüfuzunu artırma ve siyasi çıkarlarını koruma amacını da taşımaktadır (Urundul, 2018; Önal, 2023; Çelik, 2024; Kardaş & Aras, 2023; Şenyurt, 2024, ss. 354-358).

Irak konusunda ise Türkiye, 2003 sonrası dönemde özellikle Kuzey Irak’taki PKK varlığına karşı sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirmiştir. ABD’nin 1991 yılından itibaren Kuzey Irak’ta uyguladığı uçuşa yasak bölgelerle PKK’nın hareket kabiliyetini sınırlamayı amaçlaması, iki ülke arasında dönemsel iş birliklerini teşvik etmiştir. Özal döneminde Türkiye, ABD ile birlikte *Northern Watch* (Kuzey Gözcüsü)

operasyonlarında PKK'ya karşı ortak hareket etmiş; Erdoğan döneminde ise Irak'la ilişkiler ekonomik ve diplomatik boyutlarıyla genişletilmiş, 2009 yılında Erbil'de temsilcilik açılarak diplomatik varlığı güçlendirilmiştir (Boyne, 1997; Larrabee & Lesser, 2003).

İran ile ilişkiler, bölgesel güvenlik ve vekâlet savaşları bağlamında karmaşık bir dinamığe sahiptir. İran'ın Irak ve Suriye'deki vekil grupları destekleme politikası Türkiye tarafından ciddi bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır. Türkiye'nin Kuzey Irak'taki operasyonlarına İran'ın gösterdiği tepkiler, karşılıklı uyarılar ve stratejik manevralar ile sonuçlanmıştır. Her iki ülke de bölgesel nüfuzlarını koruma amacıyla dikkatli ve kontrollü bir rekabet içinde hareket etmektedir (Özkan, 2014, ss. 119-120).

5.2. Karadeniz ve Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Enerji Stratejileri

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi sonrası Karadeniz, bölgesel güvenlik açısından önemini giderek artırmıştır. Türkiye, NATO'nun Karadeniz stratejisinde hem kıta hem de ada devleti olarak kilit bir rol üstlenmektedir. Bölgedeki deniz güvenliği, enerji koridorları ve askeri varlıklarıyla Türkiye, NATO'nun güneydoğu kanadında kritik bir aktördür. Montrö Boğazlar Sözleşmesi kapsamında boğazların kontrolünü elinde bulunduran Türkiye, Karadeniz'e yönelik uluslararası dengeleri şekillendiren stratejik bir etkiye sahiptir (Demirel, 2020, ss. 22-24).

Doğu Akdeniz'de ise Türkiye'nin, Yunanistan ve Kıbrıs ile yaşadığı kıta sahanlığı ve deniz yetki alanları konusundaki anlaşmazlıklar, ABD ve AB ile ilişkilerinde zaman zaman gerilimlere neden olmaktadır. Türkiye'nin "Mavi Vatan" doktrini çerçevesinde ilan ettiği deniz yetki alanları ile ABD'nin Kıbrıs sorununda ve bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımına yönelik pozisyonları farklılık göstermekte, bu durum diplomatik tansiyonu yükseltmektedir. Bölgedeki doğalgaz kaynakları, Türkiye'nin jeopolitik önemini daha da artırarak, Avrupa'nın enerji arz güvenliği açısından stratejik bir transit ülke konumuna gelmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin enerji politikaları hem ABD hem de AB'nin bölgesel enerji stratejilerinin merkezinde yer almakta ve Türkiye'nin bölgesel aktör olarak önemini pekiştirmektedir (Kardaş, 2011, ss. 25-27; Tziarras, 2019, ss. 5-7).

5.3. Kafkasya ve Orta Asya'da Rekabet ve İş Birliği

2020 yılındaki Karabağ savaşı, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki askeri ve diplomatik iş birliğini derinleştirmiştir. Türkiye, Azerbaycan'a insansız hava araçları temini ve askeri danışmanlık sağlamak suretiyle aktif destek vermiştir. Bu süreçte ABD ise dengeli bir politika izleyerek Azerbaycan'ın uluslararası hukuka uygun hareket etmesini desteklemiş ve Türkiye'yi bölgede dengeleyici bir aktör olarak değerlendirmiştir (Sarı & Sula, 2024, ss. 4-8).

Diğer taraftan Türkiye, Sovyet sonrası bağımsız Türk Cumhuriyetleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan ile ilişkilerini "Türk Devletleri Teşkilatı" çatısı altında stratejik düzeye çıkarmıştır. ABD açısından bakıldığında, Türkiye'nin Orta Asya'daki varlığı, Çin ve Rusya'ya karşı bölgesel dengeleyici olarak kritik önem taşımaktadır (Zeytinci, 2025, ss. 1-5).

Tüm bu ilişkilerin merkezinde Rusya'nın etkisi belirleyici olmaktadır. Kafkasya, Karadeniz ve Suriye'de Rusya'nın jeopolitik ağırlığı, Türkiye ve ABD arasındaki ittifakın sınırlarını ve esnekliğini sürekli olarak sınamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, NATO içindeki ABD ile stratejik ortaklığını korurken, aynı zamanda Rusya ile hassas diplomatik ve stratejik ilişkilerini sürdürmekte, böylece çok yönlü bir dış politika yaklaşımı izlemektedir (Balta & Özel, 2021, ss. 539-540).

6. YAPISAL DÖNÜŞÜM VE YENİ PARADİGMALAR

6.1 Türkiye'nin Çok Yönlü Dış Politikası ve ABD ile İlişkilerin Dönüşümü

Türkiye, 2000'lerin başından itibaren Batı eksenine bağlı kalmakla birlikte, Rusya, Çin, Orta Asya ve Afrika ile ilişkilerini derinleştiren "çok yönlü dış politika" stratejisi benimsemiştir. Bu stratejik tercih, NATO üyeliğini sürdürmekle birlikte Türkiye'nin küresel güç dengelerinde stratejik özerklik arayışını açıkça ortaya koymaktadır (Erşen & Köstem, 2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2018 BRICS Zirvesi'nde Türkiye'yi potansiyel BRICS üyesi olarak tanıtmaması ve Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun "Yeniden Asya Açılımı" girişimi, bu stratejik dönüşümün somut yansımalarıdır.

ABD ile ilişkiler, özellikle S-400 krizi gibi gerilimlere rağmen esneklik ve pragmatik bir çerçevede yürütülmeye çalışılmakta; böylece ilişkilerin evrilmesine uygun alanlar korunmaktadır. Türkiye-ABD ilişkisi, "Eş zamanlı ittifak ve stratejik çeşitlendirme" modeli üzerinden şekillenmekte, Türkiye'nin birçok konuda bağımsız hareket etme kapasitesi artarken, iki ülke arasında güvensizlik ve belirsizlik de derinleşmektedir (Balta & Özel, 2021, ss. 539-544).

6.2 ABD'nin Küresel Liderlik Rolündeki Değişim ve Türkiye'nin Konumu

ABD'nin küresel liderlik anlayışı, Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu dünya düzeninin sona ermesi, terörle mücadeleyle odaklanma ve “Büyük Güç Rekabeti” paradigmasına geçiş ile yeniden şekillenmiştir. ABD bu yeni süreçte ittifaklarını daha seçici, şartlara bağlı ve stratejik çıkarlar temelinde yönetmeyi tercih etmekte; bu durum, Türkiye'yi hem kritik bir NATO müttefiki hem de zaman zaman politikalarının sınırlarını test eden bir “stratejik eği” olarak konumlandırmaktadır (Aydın-Düzgüt vd., 2025, ss. 1-7).

Trump'ın ikinci döneminde Erdoğan ile ilişkilerin yeniden canlanması, kısa vadede ikili ilişkilerde kısmi bir istikrar sağlasa da, ABD içinde Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları konusundaki gerilemesi, otoriterleşme eğilimleri ve Batı'dan uzaklaşma sinyalleri, Washington'ın Türkiye'ye dair “güvenilir müttefik” algısını zayıflatmaktadır. Bu durum, ABD'nin Türkiye'ye yönelik diplomatik ve ekonomik yaptırımları gündeme getirmesine yol açmıştır (Yıldız, 2025, ss. 101-103).

6.3 Alternatif Güvenlik Ortaklıkları ve Yeni Stratejik Dengeler

Türkiye, geleneksel Batı merkezli güvenlik bağımlılığını azaltmak amacıyla Rusya, Çin ve BRICS ülkeleriyle stratejik iş birliklerini artırmaktadır. Rusya ile gerçekleştirilen S-400 Hava Savunma sistemleri anlaşması, Karadeniz ve Suriye krizlerindeki ortaklıklar ile Putin-Erdoğan arasında oluşturulan kişisel güvene dayalı stratejik iş birliği bu bağlamda önemlidir.

Çin ile ekonomik ilişkiler, 2013 yılından itibaren “Kuşak ve Yol” girişimi kapsamında ticaret ve teknoloji transferleri ile önemli ölçüde derinleşmiştir (Mehmetcik & Belder, 2021, ss.168-172). Ayrıca Türkiye'nin Şanghay İş Birliği Örgütü'ne (SCO) diyalog ortağı olarak katılması ve BRICS içerisinde küresel dengeleyici bir aktör rolü üstlenme çabası da dikkat çekmektedir.

6.4 Türkiye-ABD İlişkilerinin Geleceği: Rekabet ve İş Birliği Arasında

Türkiye ve ABD arasındaki ilişkilerin geleceği, bir yandan iş birliği fırsatları sunarken diğer yandan ciddi rekabet alanlarını da içermektedir. Karadeniz güvenliği, Suriye'de IŞİD sonrası süreç, PKK/YPG sorununun yönetimi, F-16 uçakları ve KAAAN-F-35 dengesi gibi başlıklar, iş birliğini sürdüren temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Ancak S-400 alımıyla tetiklenen kriz, stratejik özerklik arayışları, demokrasi ve insan hakları ihlalleri, Doğu Akdeniz enerji paylaşımı ve Yunanistan-Kıbrıs gerilimleri gibi başlıklar ise ciddi çatışma potansiyeli taşımaktadır. ABD'deki politika yapıcılar ilişkilerin tek taraflı bağımlıktan ziyade karşılıklı çıkarlara dayalı olması gerektiğini belirtirken, Türkiye stratejik özerklik ve çok taraflı diplomasi anlayışı çerçevesinde ittifak ilişkilerini sürdürmenin önemini vurgulamaktadır (International Crisis Group, 2022).

Son yıllarda Suriye'de yaşanan gelişmeler, Türkiye-ABD ilişkilerinde hem çatışma alanlarını derinleştirmiş hem de yeni iş birliği potansiyelleri doğurmuştur. ABD'nin IŞİD ile mücadele kapsamında Suriye'de YPG'yi desteklemesi, Türkiye açısından temel bir güvenlik tehdidi olarak algılanmış ve iki ülke arasında ciddi bir güven bunalımına yol açmıştır. Özellikle Türkiye'nin 2016'daki Fırat Kalkanı, 2018'deki Zeytin Dalı ve 2019'daki Barış Pınarı harekâtları, ABD'nin bölgedeki askeri stratejileriyle doğrudan çatışarak ilişkilerde gerginliği artırmıştır. Ancak son dönemde, özellikle Rusya'nın Ukrayna işgali sonrasında ABD'nin Karadeniz bölgesi güvenliğinde Türkiye'ye yeniden stratejik bir önem atfetmesi, Suriye konusunda da yeni bir diyalogun önünü açmıştır. Bu bağlamda Türkiye ve ABD, Suriye'de siyasi çözüm arayışları ve insani yardım konularında sınırlı fakat kritik düzeyde iş birliği alanları yaratmışlardır (Özdamar, 2024, ss. 41-47; Tol, 2022). Bu hassas denge, ilişkilerin geleceği açısından belirleyici bir unsur olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, ittifakın geleceği şu şekilde açıklanabilecektir:

Odağı/Kriteri	İş birliği stratejisi	Rekabetçi strateji
Perspektif	Nükleer caydırıcılık, Karadeniz güvenliği, savunma iş birliği	Stratejik özerklik, demokratik sapma, enerji kaynakları
Hedef	NATO içi rolü güçlendirme, ABD ile savunma denklemleri	BRICS/SCO ortaklıkları, yerli savunma sanayi, çeşitlendirme
Risk	Güvenilirliğin zedelemesi, Türkiye'nin Batı'dan kopması	İttifakta saygınlık kaybı, yaptırımlar, diplomatik izolasyon

7. TÜRKİYE–ABD İLİŞKİLERİ: ZORLUKLAR, FIRSATLAR VE GÜVENLİK İŞ BİRLİĞİ

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, stratejik düzeyde iş birliği alanlarının yanı sıra yapısal kriz ve rekabet dinamiklerini de barındırmaktadır. İki ülke arasındaki temel zorluk alanları, S-400 meselesi, Suriye politikaları ve Doğu Akdeniz enerji denklemleri etrafında şekillenmektedir. Ancak bu alanlar, aynı zamanda diplomatik uzlaşma fırsatlarını da içinde barındırmakta ve güvenlik politikalarında ortak hareket kapasitesine zemin hazırlamaktadır.

7.1. Çatışmalı Alanlar ve Uzlaşma İmkânları

- S-400 Krizi, Türkiye'nin savunma sanayiinde özerklik arayışının sembolü olurken; ABD ise NATO güvenliğiyle bağdaşmadığı gerekçesiyle yaptırımlar uygulamıştır. Bu bağlamda, sistemin aktif kullanımının ertelenmesi ve Türkiye'ye F-16 satışı gibi “yapısal uzlaşma” modelleri gündeme gelmektedir.
- YPG Politikası, Ankara tarafından PKK'nın uzantısı olarak görülmekte; Washington ise IŞİD'e karşı etkin bir ortak olarak değerlendirmektedir. Bu farklılık, sahada operasyonel sürtüşmelere yol açmıştır.
- Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti, EastMed projesi ve Türkiye'nin kıta sahanlığı iddiaları üzerinden diplomatik gerilim üretmiş; ancak enerji altyapısında eşgüdüm ve enerji diplomasisi aracılığıyla diyalog fırsatları da yaratılmıştır.

Bu kriz alanlarında, Stratejik Mekanizma gibi diplomatik araçlar aracılığıyla hem güven artırıcı iletişim süreçleri hem de teknik uzlaşma kanalları işletilmeye başlanmıştır (Aslan, 2024, ss. 749-754).

7.2. Ortak Güvenlik Tehditlerine Karşı İş Birliği Olanakları

ABD ve Türkiye, bölgesel ve küresel tehditlere karşı zaman zaman farklı perspektiflere sahip olsa da, bazı stratejik başlıklarda uyumlu pozisyonlar geliştirmektedir:

- Terörle Mücadele, özellikle PKK/YPG ve IŞİD karşısında yürütülen ortak operasyonel süreçlerle desteklenmektedir (Babahanoğlu, 2024, ss. 65-67).
- Karadeniz Güvenliği, NATO çerçevesinde Türkiye'nin jeostratejik konumu nedeniyle önem kazanmış; Karadeniz Mayın Karşı Tedbirleri Girişimi (MCM Black Sea) gibi alanlarda iki ülke arasında askeri koordinasyon artmıştır (Mihanović vd., 2025, ss. 316-318).
- Küresel Güvenlik: Siber Uzay ve İnsansız Sistemler, otomasyon, siber savunma ve İHA sistemleri gibi alanlarda Türkiye, ABD ile eşgüdüm içinde kendi teknolojik kapasitesini artırma arayışındadır.
- Enerji Güvenliği, Türkiye'nin Avrupa'ya geçiş noktası olarak artan önemi çerçevesinde ABD–AB–Türkiye enerji denkleminde stratejik bir rol oynamasını sağlamaktadır.

7.3. Güven İnşası ve Stratejik Uyumu Artırma Yolları

İkili ilişkilerde yapısal güveni tesis etmeye yönelik bazı öneriler ön plana çıkmaktadır:

1. Yapılandırılmış İşlemcilik (Structured Transactionalism) modeliyle, NATO çerçevesinde sistematik kriz yönetimi mekanizmaları kurulmalıdır (Kardaş & Ünlühisarcıklı, 2022).
2. Stratejik Diyalog Mekanizmaları, ikili ve NATO düzeyinde düzenli gözden geçirme toplantılarını içermelidir.
3. Güven Artırıcı Savunma Projeleri, F-16 modernizasyonu gibi teknik iş birlikleri üzerinden inşa edilmelidir.
4. Üçüncü Aktörlerle Koordinasyon, enerji ve savunma altyapılarında Türkiye–AB–ABD üçlü uyumu gözetilmelidir.
5. Ortak Eğitim ve Tatbikatlar, özellikle siber savunma ve İHA komuta sistemleri gibi ileri teknoloji alanlarında derinleştirilmelidir.

7.4. Ekonomi ve Teknolojinin Güvenlik Politikasına Etkisi

Güvenlik politikaları giderek daha fazla ekonomik ve teknolojik boyutlarla iç içe geçmektedir:

- Savunma Sanayii ve Ortak Ar-Ge, İHA ve yapay zekâ gibi alanlarda hem ABD ile teknolojik uyumu sağlayacak hem de Türkiye'nin millî kontrolünü koruyacak üretim hatları geliştirilmelidir. SSB önderliğinde, "İnsansız Sistem Komutanlığı" gibi yapılar bu vizyonun parçasıdır (Kurç, 2024, ss. 331-335).
- Enerji ve Ticaret, TANAP/TAP gibi ABD destekli projeler üzerinden Türkiye'nin üretim kapasitesi artırılmalı, bu da stratejik özerkliğe katkı sağlayacaktır.
- Teknoloji Transferi ve Siber Diplomasi, etik yapay zekâ kurulları ve ortak dijital altyapılar üzerinden güven tesis edilmelidir.
- Finansal Entegrasyon, ABD'li savunma şirketlerinin Türkiye'de Ar-Ge merkezleri kurarak uzun vadeli üretim zinciri entegrasyonuna katkıda bulunması, Türkiye'nin teknoloji bağımlılığını azaltabilir (Kardaş & Ünlühisarcıklı, 2022).

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Türkiye-ABD güvenlik ilişkilerinde son yıllarda yaşanan yapısal dönüşümü kapsamlı biçimde ele alarak, stratejik özerklik arayışından çok kutuplu dünya sistemine geçişe, karmaşık ittifak ilişkilerinden güvenlik-teknoloji-ekonomi entegrasyonuna uzanan çok katmanlı bir değişimi ortaya koymuştur.

Öne çıkan temel bulgular şunlardır:

- Stratejik Özerklik ve Alternatif Arayışlar: Türkiye, savunma politikalarında ABD/NATO'ya olan bağımlılığı azaltma yönünde güçlü bir irade sergilemiştir. Bu süreçte S-400 alımı, yerli savunma sanayinin (örneğin KAAN, SİPER, BAYRAKTAR) gelişimi ve Rusya, Çin, BRICS gibi aktörlerle iş birliği girişimleri belirleyici olmuştur. Bu yönelim, yalnızca dış politikayla sınırlı kalmayıp iç siyasi ajandayı da etkilemektedir.
- Çok Kutupluluk ve Koşullu İttifak Dinamikleri: Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan çok kutuplu ve rekabetçi uluslararası düzende Türkiye, ittifak ilişkilerini daha esnek ve pragmatik biçimde yürütmektedir. Türkiye-ABD ilişkileri artık tam kapsamlı bir ittifaktan çok, alanlara göre değişen "koşullu iş birliği" biçiminde işlemektedir. Savunma, enerji ve teknoloji gibi bazı alanlarda iş birliği sürerken; Suriye, YPG ve yaptırımlar gibi başlıklarda gerilim devam etmektedir.
- Güvenlik, Teknoloji ve Ekonomi Ekseninde Yeni Stratejik Entegrasyon: Geleneksel güvenlik ortaklığının ötesine geçen bir iş birliği modeli gelişmektedir. Savunma sanayii, ileri teknoloji (örneğin İHA, siber güvenlik, yapay zekâ) ve enerji projeleri (TANAP, EastMed) Türkiye-ABD ilişkilerini sadece askeri değil, ekonomik ve teknolojik boyutlarda da yeniden şekillendirmektedir.

Bu bulgular, çalışma boyunca incelenen savunma politikası, jeopolitik dinamikler, paradigma değişimi ve gelecek perspektifleri çerçevesinde derinlemesine analiz edilmiştir.

Bu araştırma, literatürde dağınık şekilde ele alınan Türkiye-ABD ilişkilerine dair yapısal dönüşüm sürecini bütüncül bir çerçeveye oturtarak dört ana eksen üzerinden sistematik bir analiz sunmaktadır. Stratejik özerklik kavramının hem iç siyasal tercihler hem de bölgesel jeopolitik yönelimler üzerindeki etkileri somut örneklerle ortaya konulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin NATO ve ABD ile olan ilişkilerine ek olarak alternatif güvenlik ve stratejik ortaklıkları nasıl kurguladığı açıklanmıştır.

Gelecekteki araştırmalar için aşağıdaki alanlar ön plana çıkmaktadır:

- ABD İç Siyaseti ve Kongre Dinamikleri: CAATSA, F-35/F-16 süreçlerinin Kongre, lobicilik ve partiler arası dengeler ışığında detaylı analizi.
- İleri Teknolojilerde Ortaklıklar: İHA, siber güvenlik ve yapay zekâ alanlarında ortak Ar-Ge girişimlerinin nicel değerlendirmeleri ve uzun vadeli etkileri.
- Enerji Güvenliği ve Jeoekonomik Strateji: Türkiye'nin enerji koridorları üzerinden küresel enerji piyasasına etkisi ve ABD-AB enerji politikalarıyla ilişkisi.
- NATO'nun Dönüşümü ve Türkiye'nin Rolü: NATO 2030 vizyonu kapsamında Türkiye'nin askeri ve teknolojik modernizasyona katkısının süreç temelli analizi.
- Savunma Sanayi ve Siyasal İktidar İlişkisi: Türkiye'de yerli savunma sanayi projelerinin siyasal iktidar stratejileri ve toplumsal kimlik inşasıyla olan ilişkilerinin sosyal bilim metodolojileriyle incelenmesi.

KAYNAKÇA

- Akgün, H. K. (2024). *Türkiye'nin 2000 Yılından Sonra Savunma Sanayisinde Kurduğu İş Birliklerin Dış Politikaya Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi).
- Aslan, A. (2024). Strategic autonomy in Turkish foreign policy: Defense or offense?. *Comparative Strategy*, 43(6), 749-780. <https://doi.org/10.1080/01495933.2024.2409049>
- Armutlu, A. (2023). NATO's Changing Role and Türkiye: Security Dynamics and Evolution of Relations. *Journal of Middle East Perspectives*, 2(1), 2-51.
- Atmaca, A. Ö. (2014). The geopolitical origins of Turkish-American relations: revisiting the Cold War years. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 3(1), 19-34. <https://doi.org/10.20991/allazimuth.167319>
- Aydın-Düzgüt, S., Kutlay, M., & Keyman, E. F. (2025). Strategic autonomy in Turkish foreign policy in an age of multipolarity: lineages and contradictions of an idea. *International Politics*, 1-22. <https://doi.org/10.1057/s41311-024-00638-w>
- Babahanoğlu, V. (2024). Syria in Turkey-US Relations: Security, Terror and Strategic Dilemmas. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (65), 65-75. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1518264>
- Balta, E., & Özel, S. (2021). Turkey's Foreign Policy: Opportunities and Constraints in a New Era. *Social Research: An International Quarterly*, 88(2), 539-560. <https://10.1353/sor.2021.0024>
- Bilgiç, T. Ü. (2017). US-Turkish Relations between 2002 and 2022. *Turkish-American Relations since 1783*, 101. <https://doi.org/10.5771/9781666908336>
- Bilgin, O. (2025). Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığında Türkiye'nin Stratejik Özerklik Politikası ve Tarih-Politik ile Değer-Politik Güç Unsurları (2014-2024). *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 21(68-Yeni Dünya Yeni Düzen: Küresel Sistemin Geleceğinde Türkiye), 12-40.
- Bingöl, O. (2024). ABD'nin soğuk savaş sonrası dönemde askeri üs politikasında değişimin Türkiye'ye etkileri ve İçirlik üssünün geleceği. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 29-53.
- Boyne, S. (1997). Arguments in Favour of Turkey's Continuing Support For Operation Northern Watch. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 2(4).
- Çelik, H., & Özgöker, U. (2020). Johnson mektubundan Trump mektubuna Türkiye ABD ilişkileri. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 8(1), 60-81.
- Çelik, R. E. (2024). *Shaping peace in shadows: the role of intelligence in the Syrian reconciliation process* (Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi).
- Demirel, N. (2020). Turkey and Russia as Major Players in the Black Sea: Challenges and Opportunities. *International Journal of Engineering Technologies and Management Research*, 7(2), 22-30. <https://doi.org/10.29121/ijetmr.v7.i2.2020.506>
- Derman, G. S., & Kurban, V. (2016). Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi ve ABD-SSCB ile İlişkiler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16(33), 455-484.
- Duman, M. (2023). 70. Yılında Türkiye-Nato İlişkilerinin Tarihsel Boyutu. *Akademik Hassasiyetler*, 10(21), 400-429. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1216268>
- Efe, İ. (2019). NATO'ya Üyelik Sürecinde Türkiye-ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri. *History Studies* (13094688), 11(2), 601-619. <https://doi.org/10.9737/hist.2019.732>
- Egeli, S., Güvenç, S., Kurç, Ç., & Mevlütoğlu, A. (2024). From client to competitor: The rise of Türkiye's defence industry. *Center for Foreign Policy and Peace Research and International Institute for Strategic Studies*.
- Erşen, E., & Köstem, S. (Eds.). (2019). *Turkey's Pivot to Eurasia: Geopolitics and Foreign Policy in a Changing World Order*. Routledge.

- Erşen, E., & Köstem, S. (2020). Turkey's interest in closer relations with Russia: Global, regional and domestic dynamics. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 29(2), 231-245. <https://doi.org/10.26650/siyasal.2020.29.2.0026>
- Erol, M. S., & Oğuz, Ş. (2021). Turkey and NATO: Questioning the Solidarity. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 130-148.
- Gabrielyan, H. (2022). Erdogan Against Turkey: Stalemate of "Patriot-F-35-S-400" triangle. *Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University*, 1(2), 49-72. <https://doi.org/10.46991/JOPS/2022.1.2.049>
- Gök, G. O. (2016). 70. Yılında Türkiye-BM İlişkileri: Tarihsel Süreklilik ve Değişim. *Küresel Yönetişim, Güvenlik ve Aktörler: 70. Yılında BM*, 295-309.
- Güney, A. (2005). An anatomy of the transformation of the US-Turkish alliance: from "Cold War" to "War on Iraq". *Turkish Studies*, 6(3), 341-359. <https://doi.org/10.1080/14683840500235449>
- Güvenç, S., & Özel, S. (2017). NATO and Turkey in the post-Cold War world: between abandonment and entrapment. In *NATO's First Enlargement* (pp. 77-98). Routledge.
- International Crisis Group. (2022). *Turkey and The Middle East: Ambitions and Constraints*. International Crisis Group.
- İlhan, M. (2015). *Türkiye'nin NATO'ya girişi ve savunma politikaları. Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi / Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- İnal, T. (2010). *Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti farklılığı ve dış politikaya yansımaları* (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi).
- Kardaş, Ş. (2011). Turkish-American relations in the 2000s: Revisiting the basic parameters of partnership?. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 16(3), 25-52.
- Kardaş, Ş., & Aras, B. (Eds.). (2023). *Geopolitics of the New Middle East: Perspectives from inside and outside*. Taylor & Francis.
- Kardaş, Ş., & Ünlühisarcıklı, Ö. (2022). *Dual Framework for the Turkey-US Security Relationship*. German Marshall Fund of the United States.
- Korgun, İ. (2021). Suriye'de PYD/YPG Yapılanmasının Türkiye'nin Sınır Güvenliğine Etkileri. *Ahi Evran Akademi*, 2(1), 1-10.
- Kurç, Ç. (2024). Enabling Technology of Future Warfare: Turkey's Approach to Defense AI. In *The Very Long Game: 25 Case Studies on the Global State of Defense AI* (pp. 331-352). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Larrabee, F. S., & Lesser, I. O. (2003). *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*. RAND Corporation.
- Lesser, I. O. (2006). Turkey, the United States and the delusion of geopolitics. *Survival*, 48(3), 83-96. <https://doi.org/10.1080/00396330600905460>
- Martin, L. G. (2025). Challenging friends: Türkiye-US relations. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 14(1), 3-19. <https://doi.org/10.20991/allazimuth.1532722>
- Mehmetcik, H., & Belder, F. (2021). The past as a benchmark in defining Turkey's status politics. *Contemporary Review of the Middle East*, 8(2), 168-192. <https://doi.org/10.1177/2347798921999192>
- Mevlütöğlu, A., & Korkmaz, S. C. (2017). Türkiye'nin Hava Savunma Şemsiyesi ve S-400. *Ankara: ORSAM*.
- Ongan, E. (2024). NATO-Türkiye İlişkilerinin F-35 Savaş Uçağı ve S 400 Hava Savunma Sistemi Üzerinden Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science*, (107), 448-456.
- Önal, M.A., (2023). *Türkiye'nin ABD ile ilişkilerin neoklasik realizm perspektifinden analizi (2009-2020)*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özdamar, Ö. (2024). Role theory in practice: US-Turkey relations in their worst decade. *International Studies Perspectives*, 25(1), 41-59. <https://doi.org/10.1093/isp/ekad014>

- Özdemir, G. (2020). *ABD Ulusal Güvenlik Stratejileri Çerçevesinde Türkiye İle İttifak İlişkilerindeki Dönüşüm (2003-2016 Dönemi)*. Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Özertan, S. (2024). Uluslararası İttifakların Dinamikleri: Altyapısal Bir Perspektif. *Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 169-184. <https://doi.org/10.58620/fbujoss.1586347>
- Özgen, C., Yılmaz, E. A., & Örmeci, O. (2022). F-35 Crisis: Will Turkish-US Defense Cooperation Continue?. *Middle East Policy*, 29(2), 85-97. <https://doi.org/10.1111/mepo.12628>
- Özkan, B. (2014). Turkey, Davutoglu and the idea of pan-Islamism. *Survival*, 56(4), 119-140. <https://doi.org/10.1080/00396338.2014.941570>
- Sarı, B., & Sula, İ. E. (2024). Turkish Foreign Policy in a Transforming World Order: Middle Power Strategies and Prospects. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 29(1), 4-23.
- Sayarı, S. (2013). New directions in Turkey–USA relations. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 15(2), 129-142. <https://doi.org/10.1080/19448953.2013.775022>
- Soyaltın, D., & Gülmez, D. B. (2017). Turkey as a ‘rising power’: Rethinking US–Turkey relations. In *American hegemony and the rise of emerging powers* (pp. 132-148). Routledge.
- Şenyurt, S. E. (2024). Türkiye and US relations in the context of the Syrian civil war. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 354-378.
- Şimşek, E. (2025). Türkiye’nin Stratejik Güç Sarkacı: Soğuk Savaş’ta ABD ve SSCB Arasında Denge ve Karşı Denge Politikaları. *Rusya Araştırmaları Dergisi*, (13), 115-159. <https://doi.org/10.48068/rusad.1655746>
- Tokatlı, S. G. (2022). NATO’nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği. *UPA Strategic Affairs*, 3(2), 61-84.
- Tol, G. (2022). *Erdoğan’s war: A strongman’s struggle at home and in Syria*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197677322.002.0004>
- Topcu, M. C. (2023). PKK Terör Örgütünün Değişimi ve Dönüşümünün Bölgesel Güvenliğe Etkileri: Suriye Örneği. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 133(262), 83-110. <https://doi.org/10.55773/tda.1211563>
- Tziarras, Z. (2019). The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean. *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean Trilateral Partnerships and Regional Security*, 5-11.
- Ulusoy, E., & Şahin, A. B. (2024). Türkiye’nin Savunma Sanayinde Millileşme Stratejisinin Ekonomik ve Politik Boyutları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 25(54), 33-59.
- Urundul, P. (2018). *Turkish–U.S. Strategic Relations and the Syrian Civil War*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2018/05/06/turkish-u-s-strategic-relations-and-the-syrian-civil-war/>
- Üngör, Ç. (2025). *The trilemma of Turkish techno-nationalism: Choosing between Washington, Brussels and Beijing* (No. 25/2025). SWP Comment. <https://doi.org/10.18449/2025C25>
- Yeşiltaş, M. (2020). Deciphering Turkey’s Assertive Military and Defense Strategy. *Insight Turkey*, 22(3), 89-114.
- Yıldız, M. (2025). Türk Dış Politikasının Esasları: Tarihsel Süreçte Konjonktürel Değişimler. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 101-120. <https://doi.org/10.34086/rteusbe.1681501>
- Yılmaz, E. A. (2016). 2016 Yılından Günümüze Türkiye-ABD İlişkilerinin Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (73), 53-71. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1068073>
- Yiğittepe, L. (2018). NATO ve Rusya Arasında Türkiye’nin Güvenlik Algılaması: S-400 Krizi Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 276-289. <https://doi.org/10.11611/yead.458050>
- Zeytinci, M. T. (2025). Türkiye-Azerbaycan İş Birliğinin Dinamikleri ve Özellikleri: İlişkilerin Söylemsel Yönü. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 10(20), 1-14.